

ASEF BAYAT
İslâm'ı Demokratikleştirmek

Making Islam Democratic. Social Movements and the Post-Islamist Turn

© 2007 Board of the Trustees of the Leland Stanford Jr. University

Bu kitabın yayın hakları Stanford University Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 2252 • Politika Dizisi 137

ISBN-13: 978-975-05-1871-3

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Ümran Küçükislamoglu

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ASEF BAYAT

İslâm'ı Demokratik- leştirmek

Toplumsal Hareketler
ve Post-İslâmıcı Dönüş

*Making Islam Democratic
Social Movements and the Post-Islamist Turn*

ÇEVİREN Özgür Gökmen

ASEF BAYAT 1954'te Tahran'da doğdu. 1977'de Tahran Üniversitesi'nden mezun oldu. Doktora derecesini 1984'te Kent Üniversitesi'nden aldı. Urbana-Champaign Illinois Üniversitesi'nde, Catherine ve Bruce Bastian Küresel ve Uluslararası Çalışmalar Profesörü. Sosyoloji ve Ortadoğu dersleri veriyor. Illinois Üniversitesi'nden önce uzun yıllar Kahire Amerikan Üniversitesi'nde çalıştı ve Leiden Üniversitesi'nde Modern Ortadoğu Toplumu ve Kültürü kürsüsünün başkanı olarak Modern Dünyada İslâm Çalışmaları Uluslararası Enstitüsü'nde direktörlük yaptı. Araştırma alanları, toplumsal hareketler ve toplumsal değişimden, din ve siyaset, İslâm ve modern dünya, kentsel mekân ve siyasete uzanır. Yakın zamanlı kitapları: *Siyaset Olarak Hayat: Sıradan İnsanlar Ortadoğu'yu Nasıl Değiştiriyorlar?* (çev. Özgür Gökmen, Metis Yayınları, 2015); *Post-Islamism: The Changing Faces of Political Islam* [Post-İslâmcılık: Siyasal İslâm'ın Değişen Yüzleri] (haz., Oxford University Press, 2013); *Being Young and Muslim: Cultural Politics in the Global South and North* [Genç ve Müslüman Olmak: Küresel Güney ve Kuzeyde Kültürel Siyaset] (Linda Herrera ile birlikte haz., Oxford University Press, 2010); *Sokak Siyaseti: İran'da Yoksul Halk Hareketleri* (çev. Soner Torlak, Phoenix Yayınları, 2008) ve *Ortadoğu'da Maduniyet: Toplumsal Hareketler ve Siyaset* (der. ve çev. Özgür Gökmen, Seçil Deren, İletişim Yayınları, 2006).

Deruni neŒe kaynaklarım Linda, Shiva ve Tara'ya

İÇİNDEKİLER

<i>KISALTMALAR</i>	11
<i>ZAMANDİZİN</i>	13
<i>TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ</i>	21
Önsöz	23
1. İslâm ve Demokrasi	
Yersiz Bir Sorunun Ahlâksız Cazibesi	29
İSLÂM, DEMOKRASİ VE TOPLUMSAL HAREKETLER	32
İSLÂMÇILIK: HAREKET VE DÜNYA GÖRÜŞÜ	37
POST-İSLÂMÇILIK NEDİR?	42
2. Hareketsiz Devrim, Devrimsiz Hareket	
İran ve Mısır'da İslâmcı Aktivizm, 1960'lar-1980'ler	51
İSLÂMİ DEVRİMİ AÇIKLAMAK	51
TOPLUMSAL HAREKETLER VE DEVRİMLER	54
İRAN'DA İSLÂMİ DEVRİM	59
SOSYOEKONOMİK DEĞİŞİM VE İSLÂM'IN GERİLEMESİ	62
DARBE SONRASI DÖNEM: DEĞİŞİMİN HIZLANMASI	66
MISIR İSLÂMCI HAREKETİ	75
TOPLUMSAL İSLÂM'A KARŞI SİYASAL İSLÂM	81
REFORMCU NETİCE	90

3. Post-İslâmcı Bir Hareketin Oluşumu

İran'da Toplumsal Hareketler ve Sosyo-politik Değişim, 1979-1997.....	99
DEVLETİ, MEKÂNI VE TOPLUMU İSLÂMLAŞTIRMAK	100
KENTSEL KAMUSAL ALANI DÖNÜŞTÜRMEK.....	107
POST-İSLÂMCI GENÇLER	112
ÖĞRENCİ HAREKETİ.....	123
POST-İSLÂMCI KADIN HAREKETİ.....	130
Post-İslâmcı Feminizm?.....	138
Gayri-hareket?.....	145
“DİNİ ENTELEKTÜELLER”İN HAREKETİ	151
Cumhuriyetçi Teoloji.....	158
Toplumsal Bir Güç Olarak Fikirler.....	163
POST-İSLÂMCI POLİTİKA: “DİNİ DEMOKRASİ”DEN DEMOKRASİYE.....	166
DEĞİŞİMİ AÇIKLAMAK.....	172

4. Post-İslâmcılık İktidarda

Reform Projesinin İki kelimeleri, 1997-2004	185
YENİ FIRSAT, YENİ UMUT.....	186
REFORMCU SİYASAL GÜÇLER	193
KARŞİREFORM	195
Söylemsel Kampanya: İslâmlarını Kurtarmak.....	195
Şiddet ve Krizler Silsilesi.....	199
Sivil Toplumla Kanunen Mücadele Etmek	204
DİRENİŞİN İKİLEMLERİ	210
Karşireform Muhafazakârları.....	212
İKİZ YASA TASARISI VE REFORM PROJESİNİN KADERİ	217
RESTORASYON?	222

5. Mısır'ın “Pasif Devrimi”

Devlet ve İslâmcılığın Parçalanması, 1992-2005.....	229
MERKEZİN ZAYIFLAMASI	232
ASKIDA KALAN MÜSLÜMAN KARDEŞLER.....	239
İSLÂM DEVLETİ OLMADAN İSLÂMLAŞMA	246
DİNDARLIK VE AYRICALIK: “AMR HALİD FENOMENİ”	253
“ŞEYHALAR” VE ETKİN DİNDARLIK.....	258
GENÇLER VE DİNSELLİK.....	267

İSLÂM'I VE ULUSU PAYLAŞMAK.....	272
SEKÜLER DEVLETİN DİNSELLİĞİ	275
SOSYO-DİNSEL DÜŞÜNCEDE DURGUNLUK.....	288
“PASİF DEVRİM”DEN YENİ BİR ŞAFAĞA DOĞRU MU?	299

6. Var Olma Siyaseti

Post-İslâmcı Bir Demokrasiyi Hayal Etmek	307
ÇELİŞEN YÖRÜNGELER	310
TOPLUMSAL HAREKETLER VE SİYASAL DEĞİŞİM.....	316
ORTADOĞU EFSANESİ	320
VAR OLMA SİYASETİ.....	325

Türkçe Basıma Zeyil

“Devrimimiz Medenidir”	333
KAYNAKÇA	343
DİZİN.....	363

KISALTMALAR

DTV	Defter-i Tahkim-i Vahdet (Birliđi Güçlendirme Bürosu, İnan öğrenci hareketinin örgütü)
FİDMHK	Filistin İntifadası ile Dayanışma İçin Mısır Halk Komitesi
İİDMÖ	İnan İslâm Devrimi Mücahitleri Örgütü
MDAB	Militan Din Adamları Birliđi (ılımlı, İnan)
MDAT	Militan Din Adamları Topluluđu (muhafazakâr, İnan)
MDP	Milli Demokratik Parti (Mısır)
MKÇM	Milli Kamuoyu Çalışmaları Merkezi (İnan)
SÇM	Stratejik Çalışmalar Merkezi (Cumhurbaşkanlığına bağlı düşünce kuruluşu, İnan)

ZAMANDIZIN

1796-1925: İran despotik Kaçar Hanedanı tarafından yönetilir.

1798-1801: Fransa Mısır'ı işgal eder.

1805-1952: Mısır, Osmanlı Ordusu'nun bir kumandanı olan Kavala-
lı Mehmet Ali Paşa'nın kurduğu bir hanedan tarafından yönetilir;
eğitim, sanayi, ordu ve devlet kurumlarında bir modernleşme sü-
reci başlar.

1869: Süveyş Kanalı trafiğe açılır.

1905-07: İran'ın Meşrutî Devrimi hukuk düzenini getirir, ilk Mec-
lis açılır.

Aralık 1914: Britanya Mısır üzerinde resmi vesayet ilan eder. Bağım-
sızlığa yönelik milli bir hareket gelişir.

1922: Mısır üzerindeki vesayet ilga edilir, sıkıyönetim kaldırılır ve ba-
ğımsızlık ilan edilir. Fakat Britanya tesiri devam eder.

1923-52: Mısır "liberal bir dönem" yaşar.

1925: Muhammed Rıza Şah'ın babası Rıza Şah, Kaçar Hanedanı'na
son vererek Pehlevî Hanedanı'nı kurar. Rıza Şah, seküler otokratik
bir devlet aracılığıyla tutkulu bir ekonomik, toplumsal, eğitimsel
modernleşme programı başlatır. Politikaların bir kısmı, başta Aye-
tullah Humeyni olmak üzere, Şii din adamlarını kızdırır.

- 1928: Müslüman Kardeşler (İhvanü'l-Müslimin), toplumu İslâmlaş-tırma, yabancı tesiriyle mücadele etme ve nihayet İslâmi bir devlet inşa etme planıyla kurulur.
- 1946: Müttefik kuvvetler Rıza Şah'ı oğlu Muhammed Rıza lehine taht-tan çekilmek zorunda bırakır.
- 1946-53: Demokratik deneyim dönemi. İran'da milliyetçi ve komü-nist hareketler gelişir.
- 23 Temmuz 1952: Cemal Abdül Nasır ve bir grup genç subay Mısır monarşisini yıkar ve bağımsız seküler bir devlet kurar.
- Mart 1951: Milliyetçi lider Muhammed Musaddık'ın kampanyala-rı petrol sanayinin millileştirilmesine yol açar; Britanya İran'ı işgal tehdidinde bulunur.
- Temmuz 1956: Nasır Süveyş Kanalı'nı millileştirir; bu Mısır'a karşı üçlü (Britanya, Fransa ve İsrail) bir saldırıya yol açar.
- 1952-70: Nasır rejimi Mısır'a yeni bir "sosyalist" yön verir; bunu bü-yük sanayi ve bankaların millileştirilmesi, toprak reformu, eğitim ağının yaygınlaşması ve İsrail'e karşı ve Doğu Bloğu'yla daha yakın ilişkiler içinde bir dış politikaya yol açan büyük toplumsal prog-ramlar ve bir refah devleti takip eder. Toplumsal değişim modern orta sınıfların büyümesine yol açar.
- Haziran 1953: CIA tarafından planlanıp düzenlenen ve Britanya tara-fından desteklenen bir darbe, İran'da seküler milliyetçi Musaddık'ın demokratik hükümetini düşürür. Ülkeyi terk etmiş olan Şah demok-ratik deneyime son vererek geri döner. İran, bölgede Batı'nın, özel-likle de Amerika Birleşik Devletleri'nin en önemli müttefiki olur. Bu-nu, siyasal partilerin, derneklerin ve toplumsal hareketlerin aynı on yıl boyunca sistematik olarak baskı altına alınması takip eder. Aynı zamanda, modernleşme, sanayileşme ve Batılılaşma programları ye-ni bir ivme kazanır.
- 1961: Mısır Cumhurbaşkanı Nasır şerî mahkemeleri lağveder, tüm vakıfları devlet denetimi altına alır ve (devlet tarafından kabul edi-len dinî kurum) el-Ezher'in devlet aygıtıyla bütünleşmesini pekiş-tirir.
- Ocak 1963: İran Şahı toprak reformu, kadınlara oy hakkı tanınması, okuryazarlık seferberliği ve kâr paylaşım planı gibi önemli girişim-ler içeren Beyaz Devrim'i başlatır.

- Haziran 1963:** Tahran ve başka şehirlerde bir dizi büyük çaplı ayaklanma çıkar. Ayetullah Humeyni dinî muhalefet lideri olarak ortaya çıkar ve Irak'a sürgüne gönderilir.
- 1967:** İsrail Altı Gün Savaşı'nda Mısır'ı mağlup eder; Nasır istifa etmeyi teklif eder fakat halkın görevde kalmasına yönelik talebini dinler ve 1970'te ölene dek işbaşında kalır.
- 1970:** Nasır'ın ölümünden sonra Cumhurbaşkanı Enver Sedat görevi devralır. Hükümet iktisadi ve siyasal alanda yeni bir *infıtah* (açılma), "açık kapı politikası", üstlenir.
- 1960'lar, 1970'ler:** İran'da petrol gelirlerindeki artış, iktisadi gelişme ve toplumsal değişimi destekler. Yeni orta sınıf ve sınai işçi sınıfı büyür; gençler daha modern ve kadınlar kamusal alanda daha görünür ve etkin hale gelir. Eski sınıflar –feodal, geleneksel küçük burjuvazi ve din adamları– küçülür ya da kendilerini tehdit altında hisseder. Şah'ın rejimi güçlü kalmaya ve otokratik olmaya devam eder.
- 1970'ler:** Mısır'ın İslâmi militan grupları Nasırcılar ve komünistlerin kuyusunu kazmak isteyen Cumhurbaşkanı Sedat'ın yönetimi altında mantar gibi çoğalır. Bu gruplar arasından Cemaatü'l-İslâmiye eylemci bir öğrenci grubundan 1980'ler boyunca İslâmcı bir siyasal örgüte evrilir.
- 1978:** İran'da siyasal reform mitingleri tedricen büyük sokak gösterilerine, sınai grevlere ve sokak çatışmalarına dönüşecek biçimde tırmanır ve Şah'ı tahttan indirecek Ayetullah Humeyni tarafından yönetilen devrimci bir harekete yol açar.
- 1979:** Sedat, İsrail'le, Arap dünyasında olduğu kadar İranlı devrimciler arasında da gazap yaratan Camp David Sözleşmesi'ni imzalar.
- 16 Ocak 1979:** Şah İran'ı terk etmeye zorlanır ve bir ay sonra Humeyni Fransa'daki sürgünden döner.
- 11 Şubat 1979:** Şah'ın rejimi yıkılır, zafer sarhoşu gençler sokakların denetimini ele geçirir.
- Şubat-Mart 1979:** İran'daki milletler özerklik talep eder; kadınlar demokratik hakları için gösteriler yaparlar. İşsizler seferber olur. Evler, oteller ve kentsel mekânlar işgalciler tarafından zapt edilir.

- 4 Kasım 1979: Tahran'daki ABD Büyükelçiliği işgal edilir ve rehine alınır; rehine krizi Başbakan Mehdi Bazergan Hükümeti'ni yıkar.
- 23 Aralık 1979: Bir referandum sonrasında İran'ın İslâmi Anayasası onanır.
- 25 Ocak 1980: Ebu'l-Hasan Beni Sadr, İran'ın ilk cumhurbaşkanı seçilir. Eğitimi, kültürel kurumları ve sını işyerlerini İslâmlaştırmak için bir "kültürel devrim" başlar.
- 22 Eylül 1980: Irak güçleri İran'ı işgal eder. Sekiz yıl savaşı başlar.
- Haziran 1981: Beni Sadr tırmanan bir hizip mücadelesinin ardından hem başkomutanlıktan, hem cumhurbaşkanlığından azledilir. Halkın Mücahitleri İslâmi rejime karşı silahlı mücadele ilan eder. Gerilla savaşı başlar.
- Eylül 1981: Cumhurbaşkanı Enver Sedat İslâmi Cihat örgütü tarafından düzenlenen bir suikast ile öldürülür. Çok sayıda İslâmcı militan gözaltına alınır; bunlar arasında 1984'te salındıktan sonra Afganistan'a gidecek olan Eymen el-Zevahiri de vardır.
- 13 Ekim 1981: Cumhurbaşkanı Muhammed Ali Recai, başbakan ve bazı diğer liderlere Halkın Mücahitleri tarafından düzenlenen bombalı suikastın ardından Ali Hamaney yeni cumhurbaşkanı, Hüseyin Musavi de başbakan olarak atanır. İran'da gelecek yıllarda neredeyse tüm seküler muhalif grupların bastırılacağı bir baskı devri başlar.
- Ekim 1986: Amerika Birleşik Devletleri'nde "Irangate" siyasal skandalı su yüzüne çıkmaya başlar.
- Haziran 1987: Halkın Mücahitleri Irak'ta, İslâm Cumhuriyeti'ne karşı savaşmak üzere Milli Kurtuluş Ordusu'nun kurulduğunu ilan eder.
- Temmuz 1988: İran savaşı sonlandırmayı kabul eder.
- 4 Haziran 1989: Ayetullah Humeyni ölür; yeni Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsancani yönetimi altında bir "savaş sonrası yeniden yapılanma" dönemi başlar.
- 1990'lar: Savaş sonrası yeniden yapılanma, iktisadi alanda ilerleme ve uluslararası ilişkilerde kısmi açıklık içerir. Eğitim, kadın hareketi, gençlik eylemliliği, entelektüel etkinlikler, yayıncılık, kültür, kent sel gelişme ve kırsal bölgelerin modernizasyonunda önemli toplumsal değişimler yaşanır.

1992: Rafsancani'nin "kültürel açıklık" ve iktisadi liberalizmine karşı koymak için Ensâr-ı Hizbullah kurulur.

Kasım 1992: Kahire'nin göbeğinde "İslâmi bir cumhuriyet" kurmuş Cemaat militanlarını "temizlemek" üzere on dört bin güvenlik kuvveti, Kahire'nin İmbaba gecekondu mahallesine girer.

1990'ların başı: Mısır'ın İslâmcılığı doruk noktasına erişir. Bu durum Müslüman Kardeşler ve Cemaatü'l-İslâmiyye'nin büyümesinde; *ehli* (özel) camilerin, İslâmi STÖ'lerin, sendikaların, ürünlerin ve yayınların sayısının artışı gibi İslâmi moda ve dilde de kendini gösterir.

1993: Militan İslâmcılar ve Mısır hükümeti arasındaki çarpışmalar binden fazla kişinin ölümüne, binlerce kişinin yaralanmasına yol açar.

1995: Mısır hükümeti, militan İslâmcıları yok etme kararlılığını pekiştirirken Müslüman Kardeşler'e (MK) yönelik ağır bir baskı uygular. MK eylemcileri tutuklanır. Hükümet Mısır'da "İslâmcı sektör"ü denetim altına almaya kararlıdır.

18 Kasım 1997: Mısır, Luksor'daki Hatşepsut Tapınağı'nda Cemaat isyancıları 58 Batılı turist ve dört Mısırlıyı vahşice öldürür ve başlarını keser.

Mart 1999: Cemaat militanları silahlı mücadeleyi tek taraflı terk ettiklerini ilan eder. Şiddeti terk ederek, Mısır'ın yasal çerçevesi içinde siyasal partiler kurmayı seçerler.

1990'ların sonu: Mısır'daki örgütlü İslâmcılıkta yaşanan genel düşüş, nüfusun farklı katmanları arasında etkin bireysel dindarlıkta yaşanan artışla aynı zamana denk gelir. Aynı zamanda toplumsal ve sınıfsal ayrımlar büyür. Mısır devleti daha dinî hale gelir. Dinî düşünce ve entelektüel üretimdeki durgunluk, dönemin temel niteliği olur.

23 Mayıs 1997: Hatemi bütüncül bir siyasal reform sözüyle İran'da cumhurbaşkanı seçilir. Yeni bir iyimserlik ve siyasal iklim hüküm sürmeye başlar.

1997-2001: İran'da, gençlik, kadınlar ve entelektüeller arasında, hem şehirlerde, hem de taşrada yaygın bir toplumsal seferberlik dönemi kök salar. Arap dünyası ve Avrupa ile diplomatik ilişkiler kayda değer ölçüde düzelir. Aynı zamanda, "reformcular" ile "muha-

fazakârlar” arasındaki yoğun hizip mücadeleleri İran’daki iç siyasetin niteliğini belirler.

Temmuz 1999: Paramiliter yasadışı kanun infazcıları Tahran Üniversitesi yurdunu basar, şiddete ve yıkıma yol açar. Bunu üç günlük milli bir öğrenci ayaklanması takip eder.

Ocak 2000: Oyların büyük çoğunluğunu kazandıkları bir seçim zafesinin ardından reformcular meclisin denetimini ele geçirir.

2000’lerin başı: Mısırlı televizyon vaizi Amr Halid, derslerine sayısız hali vakti yerinde kadını ve genç insanı çekerek Mısır ve ötesinde yıldız mertebesine ulaşır; kadınların haftalık toplantıları (*halakât*, halkalar) yaygınlaşır.

Nisan 2000: Bazı İranlı reformcuların Berlin’de bir konferansa katılımı, bir baskı dalgasına ve reformcu yayınların muhafazakâr yargı tarafından kapatılmasına yol açar.

2001: Amerika Birleşik Devletleri 11 Eylül terörist saldırılarının ardından Afganistan’ı işgal eder.

8 Haziran 2001: Hatemi ikinci kez İran Cumhurbaşkanı seçilir.

2002: Bir anket İranlıların yüzde 74’ünün Amerika Birleşik Devletleri’yle husumetin sonlandırılmasına taraf olduğunu gösterir. Anketçiler tutuklanır.

Ekim 2002: Cumhurbaşkanı Hatemi, cumhurbaşkanının yetkilerini artırmaya ve Anayasayı Koruyucular Konseyi’nin gücünü sınırlamaya teşebbüs ederek “ikiz yasa tasarısı”nı meclise sunar.

Mart 2003: Britanya ve Amerikan kuvvetleri Irak’ı işgal eder. İran’da reformcular belediye meclisi seçimlerini kaybeder.

2002-2004: İsrail’in Filistin topraklarına tecavüzünün ve Irak’ın Britanya ve Amerikalılar tarafından işgalinin ardından Mısır’da yeni bir “sokak siyaseti” dalgası gelişir.

Haziran 2003: Anayasayı Koruyucular Konseyi Hatemi’nin “ikiz yasa tasarısı”nı reddeder.

Ocak 2004: Anayasayı Koruyucular Konseyi meclis seçimlerinde adayların yarısını (çoğu reformist) diskalifiye eder. Ülkede büyük bir siyasal kavga başlar.

1 Şubat 2004: İran'da, çoğunlukla reformist meclis üyeleri topluca istifaya eder. Meclis muhafazakârlara kalır.

2004: Mısır gelişmeye başlayan bir demokrasi hareketinin ardından "yeni bir şafak" yaşamaya başlar. Yeni bir anayasal değişiklik, çok adaylı cumhurbaşkanlığı seçimlerini mümkün kılar. Demokratik reform için hamleler devam eder.

Haziran 2005: İran'da reformcular cumhurbaşkanlığı seçimini kaybeder; ödünsüz bir muhafazakâr olan Mahmud Ahmedinejad, İslâm Cumhuriyeti'ndeki toplumsal ve siyasal değişim dalgasını tersine çevirme umuduyla iktidara gelir.

Eylül 2005: Hüsnü Mübarek üst üste beşinci kez Mısır cumhurbaşkanı seçilir. Siyasal reform durgunlaşır.

TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ

İslâm'ı Demokratikleştirmek'in İngilizce basımı çıkmalı yedi yıl oldu. O zamandan bu yana bu kitabın ele aldığı temel meseleyle doğrudan ilgisi bulunan pek çok olay cereyan etti. İran'da 2009 tarihli Yeşil Hareket İran İslâm Cumhuriyeti'nin meşruiyetine yönelik en zorlu meydan okumaya döndü. 2011'den sonraki Arap ayaklanmaları bölgenin yurtiçi ve uluslararası siyasetini yakın tarihte hiç görülmemiş bir biçimde değiştirdi. Ve Türkiye'de siyasal alan biz kabaran bir otoriter yönetim biçimi, yerlici ideoloji ve bölgesel askeri müdahaleye tanık olurken hem yurtiçinde hem de bölgede çarpıcı bir değişim yaşadı.

Aslında bu gelişmeler elinizdeki kitabı yeni ayaklanmaların tarihi sahnesini anlamak için daha öncesine göre amacına çok daha uygun bir kaynak haline getirdi çünkü bu kitap son dönemi etkileyegelelen iktisadi ve toplumsal-siyasal dönüşümü ayrıntılarıyla ele alıyor. İran'daki Yeşil Hareket 1990'ların başında etkisini göstermeye başlamış olan toplumsal-dinî dönüşümlerin deneyimlerinden yararlanan, post-İslâmcı doğaya sahip sivil bir hareketi temsil ediyordu. Aynı zamanda Mısır'daki devrimin ve devrim sonrasının sancılı süreci, *İslâm'ı Demokratikleştirmek*'te tartışılan bir konu olan 1980'lerde ve 1990'larda meşruiyet için yarışan toplumsal ve siyasal güçleri kavramadan anlaşılamaz.

Fakat bu kitabın ana teması olan İslâm ve demokrasi Türkiye'de İran ve Mısır'dan bile daha çok yankı yarattı. "Post-İslâmcılık" fikri Türkiye'de herhangi başka bir ülkede olduğundan daha çok tartışıldı.

şıldı çünkü Türkiye’de siyasal İslâm’daki değişim ve AKP’nin yükselişi post-İslâmcı siyasetin mantığı ve usulleri için bir örnek oluştuyordu. Gelgelelim son birkaç yıldır Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sergilediği, otoriter bir kişiliğin rahatsızlık veren işaretlerini görüyoruz. Gazetecileri kısıtladı, kadın düşmanı beyanlarda bulundu ve kendisini eleştirenlere ve siyasal muhaliflerine karşı ciddi bir hoşgörüsüzlük sergiledi. Şimdi iktidarını sürdürmek için Türkiye’yi (belki Putin tarzı) bir başkanlık sistemine çevirmek istiyor.

Bazıları bu talihsiz eğilimi post-İslâmcılığın tehlikelerinin bir emaresi olarak gördü. Ne var ki bu tür iddialar mesnetsizdir. Erdoğan’ın otoriterliğinin “post-İslâmcı” yönetim biçimi fikriyle pek bir ilgisi yok; bu durum daha ziyade şu basit gerçekle ilişkili: İster “İslâmi”, ister seküler, ister Budist bir yönetimde olsun denetimsiz iktidar yozlaştırır. AKP önderliği içinde tedricen otoriter bir eğilimin ortaya çıkması 2001’den sonraki seçim zaferlerinin tekelinden, yüksek ekonomik büyümeden ve Arap ayaklanmalarından önce “Türk modeli”nin keyfini sürdürdüğü emsalsiz ideolojik hegemonyadan kaynaklandı. “Post-İslâmcı” yönetim biçimi elbette sihirli bir çözüm değildir fakat bağlı olma sözünü verdiği seçim demokrasisi, liberal olmasa dahi, çok önemlidir. Nitekim AKP’nin ve özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 7 Haziran 2015 seçimlerinde Halkların Demokratik Partisi gibi bir partinin gerçek bir meydan okumasıyla karşılaşması bu seçim demokrasisi bağlamı içinde gerçekleşti. Sürdürülebilir olduğunda seçim demokrasisi kişisel özgürlüklerin sınırlarının ya da liderlerin otoriterliklerinin tartışılabildiği ve hatta buna karşı konabildiği bir alan yaratabilir.

Bu kitabın Türkçeye kazandırılmasına önyak olduğu ve çeviriyi üstlendiği için Özgür Gökmen’e bir kez daha gerçekten minnettarım; Türkiyeli okura sundukları için de İletişim Yayınları’na teşekkür ederim. Umarım bu kitap Türkiye toplumunda din ve siyaset hakkındaki tartışmaya mütevazı da olsa bir katkı sunabilir.

ASEF BAYAT
Champaign, Illinois
7 Ekim 2015